6 клас История - **ВТОРО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО – обобщение**

Прочетете обобщителния урок.

КАК СЕ ОСВОБОДИЛА БЪЛГАРИЯ? ВТОРО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО. АСЕН И ПЕТЪР

От година на година византийското иго ставало по-тежко, а византийските управници – по-лоши и по-грабливи. Те започнали да отнемат воловете и ралата на земеделците, стадата на овчарите и дори даровете на девойките. Тогава вече българският народ не могъл да търпи повече и бил готов да въстане. Намерили се и опитни народни водители.

Това били двамата братя боляри **Асен и Петър**. Техните земи и крепости се намирали около гр. Търново, край Стара планина. За да повдигнат целия народ, двамата братя построили нова църква в Търново в чест на св. Димитър. За освещаването на църквата бил повикан многоброен народ. Когато станало освещаването, търновският владика се обърнал към народа и го подканил да въстане. С радостни викове всички изказали съгласието си. И двамата братя били провъзгласени за царе: Петър управлявал държавата, а Асен предвождал войската. Сега гр. **Търново** станал **столица на България**.

След това се започнала борбата. Отначало българите нямали сполука, но това не ги отчайвало. Те знаели, че само с постоянство, с труд и жертви ще дойдат до добър край. Скоро българите си намерили и добър съюзник – **куманите**. Тогава постоянството им се увенчало с успех. Те спечелили няколко големи победи над византийците и освободили земите между р. Дунав и Стара планина. Византийският император с голяма войска навлязъл в България, но навсякъде срещал юнашки отпор. На връщане пък българите го издебнали в един старопланински проход и избили цялата му войска. Императорът едва се спасил, като изгубил от бягане шлема си и цялото си богатство.

Но и сега византийците си послужили с лукавство. Те уговорили няколко български боляри да убият Асен. Организиран бил заговор. Боляринът **Иванко** се вмъкнал в двореца и пробол Асен с меча си. Цар Петър продължил да управлява, но скоро и той станал жертва на заговорниците.

Църквата „Свети Димитър Солунски“ в гр. Велико Търново, която историческите сведения свързват с обявяването на въстанието на братята Асен и Петър

LIVEWORKSHEETS

КАЛОЯН. ВОЙНИ С ВИЗАНТИЙЦИТЕ И С ЛАТИНЦИТЕ

Предателите, които погубили Асен и Петър, за малко щели да погубят и България. Но престолът бил зает от третия брат на убитите царе – **Калоян**.

Калоян бил умен като Петър и храбър пълководец като Асен. Тъкмо такъв цар бил нужен на възроденото царство. Калоян се помирил с недоволните боляри, сложил ред в държавата и засилил войската. Той се оженил за куманка, та куманите му помагали във всички битки. Византийците били няколко пъти разбити и поискали мир. Повече от половината български земи били освободени. Калоян **получил и корона от папата**, та всички да знаят, че е законен цар и признат от цяла Европа.

Срещу българите по онова време се явил един нов враг – **латинците**. Така нашите прадеди наричали християнските войници – немци, французи и италианци, които опитвали да освободят гр. Йерусалим от мюсюлманите. Наричали ги още и **кръстоносци**, защото имали нашити кръстове по дрехите си. Латинците превзели Цариград и си образували своя държава, наречена **Латинска империя**. Калоян искал да стане приятел на латинците, но техният император Балдуин горделиво отхвърлил приятелството му и го нападнал. Латинците си мислели, че като са оковани в желязо, никой не може да ги победи. Двете войски се срещнали при Одрин. Калоян скрил войската си на едно място. Български конници нападнали латинците, а след това се престорили, че бягат. Латинците ги подгонили и налетели на скритата българска войска. Завързал се лют бой. Латинците били съвършено разбити, а самият Балдуин паднал в плен. Като български пленник той умрял в Търново. Така бил наказан той за гордостта си.

След това Калоян водил още много войни с латинци и гърци и освободил почти всички български земи. Но когато обсаждал Солун, бил убит от нови заговорници.

Битката на Калоян с латините при Адрианопол (Одрин) 1205 г.

„Калоян побеждава кръстоносците при Одрин“, худ. Цв. Димчевски

LIVEWORKSHEETS

Балдуиновата кула във Велико Търново, където според легендата бил затворен плененият Балдуин

ИВАН АСЕН II. БИТКАТА ПРИ КЛОКОТНИЦА

След Калоян престолът се паднал на Иван Асен, син на стария цар Асен. Но един негов братовчед, **Борил**, незаконно се възцарил, а Иван Асен е трябвало да търси спасение извън България. Царуването на Борил било нещастно за българите и България изгубила много свои земи. В държавата се явили бунтове. Цар Борил (1207 – 1218) е оценяван най-често като слаб владетел. Племенникът на Петър, Асен и Калоян всъщност се стремял да продължи тяхната политика. През 1208 г. той нанесъл тежко поражение на латинския император Хенрих при Боруй (дн. Стара Загора). Загубата на територии е била по вина не само на царя Борил, но и на амбициите на неговите вътрешни противници. Борил остава в историята и с т.нар. Борилов Синодик – един от най-ценните паметници на българската църква.

През 1218 г. Иван Асен се завърнал с наемна дружина, българите преминали на негова страна, а Борил бил свален и най-сетне Иван Асен сполучил да си възвърне престола.

Иван Асен II (1214-1241) бил умен и предпазлив цар. Той разбрал, че българите са уморени от многото войни и вътрешни безредици и се нуждаят от почивка. Ето защо първите 12 години от царуването си новият цар прекарал в мир. Той се сдобрил с всичките си съседи и те не нападали повече държавата му. Народът си отдъхнал и се предал на мирна работа. България се успокоила вътрешно и започнала отново да се засилва. Търговията и занаятите се възродили. Управлението се подобрило. Царят строго заповядал да не се вършат никакви беззакония и всеки чиновник да си гледа добре работата. Той щедро награждавал църквите и манастирите, защото те отваряли училища и учели децата. Така се възродила и просветата в България.

Иван Асен знаел, че има да се освобождават още български земи, затова усилвал войската си и се готвел за война. Той се съюзил срещу латинците с един от гръцките владетели, император Теодор Комнин. Сключен бил дори писмен съюзен договор между Теодор и Иван Асен. Но лукавият Теодор нарушил договора и неочаквано нападнал България. Това вероломство разсърдило много българите. Когато двете войски се срещнали при Клокотница (до Хасково), Иван Асен заповядал да набодат на копие потъпкания договор и да го носят пред войската му. Българите се хвърлили като разярени лъвове. Цялата гръцка войска била не само победена, но и пленена. Пленен бил и гръцкият император с всичките си военачалници. Иван Асен бил добър и милостив цар. Той задържал само Теодор и болярите му, а войниците пуснал да си отидат по домовете. Тия войници навред разказвали за Иван-Асеновата доброта и затова навсякъде без бой му се подчинявали. Земите на Теодор минали в български ръце.

LIVEWORKSHEETS

България пак станала голяма и силна държава и всички българи били отново освободени и обединени под една власт. Затова, подобно на Симеон Велики, Иван Асен II се подписвал като „цар и самодържец на българи и ромеи“. Не само българите, но и останалите народи в обширното царство го славели като добър и справедлив владетел.

Карта на България до Иван Асен II

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПАТРИАРШИЯ

След Клокотнишката битка цар Иван Асен се съюзил с друг гръцки император против латинците. За да бъде съюзът здрав, младият син на гръцкия владетел се оженил за младата дъщеря на Иван Асен – Елена. За сватбата се събрали двете царски семейства, двамата патриарси и много големци. Тук гръцкият патриарх и всички други християнски патриарси признали правото на търновския владика да се нарича патриарх и да не зависи от никого (1235 г.).

След това се почнала войната с латинците. Българите имали успех и отнели много латински земи. Когато Иван Асен умрял, той оставил България тъй силна, както била в Симеоново време – отново на три морета – Черно, Бяло и Синьо (Адриатическо).

LIVEWORKSHEETS

Могъществото на България накарало латинците да се откажат от планирания съюз. Това ускорило края на унията с Рим, като през 1235 г. била възобновена Българската патриаршия. Царят създал благоприятни условия за международната търговия, подкрепял културата и така България се изправила като велика сила в тогавашна Европа. Българското влияние отново се разпростряло над сръбските и руските земи.

В края на царуването на Иван Асен II над цяла Европа надвиснала сянката на татарските нашествия. Западните християни се надявали именно царят на българите да спре озверелите нашественици. За нещастие, в разгара на тези събития Иван Асен II починал. Той оставил след себе си силна държава, на която предстояло да устои на много изпитания.

Църквата „Св. Четиридесет мъченици“ е един от знаковите паметници в българската история. При нейния строеж са донесени колони от старите столици Плиска и Велики Преслав, за да бъде подчертана приемствеността в развитието на българската държавност. Запазени са надписи на кан Крум, кан Омуртаг и цар Иван Асен II. До нея е гробът на цар Калоян, а в самия храм са били погребани Иван Асен II и други видни Асеневци. В този храм на 22 септември 1908 г. е обявена Независимостта на България от Османската империя.

ЦАР ИВАН АЛЕКСАНДЪР (1331 – 1371). ВТОРИ „ЗЛАТЕН ВЕК“ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА

През втората половина на XIII в. България изживяла тежки изпитания – войни, татарски нашествия, въстанието на Ивайло – смелия българин, който разбил татарите. При цар Теодор Светослав страната възстановила силите си. За нещастие, през 1330 г. българската войска, потеглила да изгони сърбите от Македония, претърпяла поражение. Опитите за сръбска намеса в България били решително пресечени от Иван Александър, племенник на загиналия цар Михаил Шишман.

Новият владетел повел решителна политика. Той освободил завзетото от византийците Южно Черноморие, върнал си Пловдив и други крепости.

LIVEWORKSHEETS

В онези години на Балканите се появила нова агресивна сила – османските турци. В битки с нашествениците загинали двама от царските синове, както и храбрият войвода Момчил. Опитите за съюз с Византия били осуетени от старите вражди. Савойският граф Амедей, който бил потеглил със своите кораби срещу османските турци, нападнал България. Независимо от проблемите, в България започнал подем на стопанството и търговията.

Иван Александър бил първият европейски владетел, който се оженил за жена от неаристократичен произход еврейка. Царят предпочел за престолонаследник нейния син Иван Шишман пред по-големия
Иван Срацимир, син от първата му съпруга, който бил изпратен да владее във Видин.

Иван Александър бил покровител на културата, която преживяла своя втори „Златен век". Писателите от Търновската книжовна школа сътворили безценни книги, царят подкрепял видни духовници, като св. Григорий Синаит и св. Теодосий Търновски. Портрети на Иван Александър са запазени в Бачковския манастир, скалната църква при Иваново, Русенско, в т.нар. Лондонско евангелие, Манасиевата летопис и други паметници на средновековната ни култура и изкуство.

Иван Александър и семейството му – страница от Лондонското четвероевангелие

Сребърна монета на цар Иван Александър

„Черната смърт"

По времето на цар Иван Александър България заедно с други страни била сполетяна от страшната епидемия от ума, която покосила една трета от населението на тогавашна Европа. „Черната смърт", както я наричали нашите предци, отслабила балканските държави и впоследствие улеснила османското завоевание. Въпреки това, започнало оживление на стопанството. България сключила търговски договори с италианските републики и изнасяла големи количества жито, мед, восък, кожи и други стоки.

LIVEWORKSHEETS

ЗАЩО БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО ОТСЛАБНАЛО?

Слаби и недостойни царе. Иван Асен II бил умен и способен цар и затова България станала много силна. Но след него се заредили недостойни царе. Те не били нито добри пълководци, нито добри управници. В България се започнали караници кой да стане цар. Византийски царици отново се явили в царския дворец. Те въвели в двореца гръцки нрави и обичаи. Парите се пръскали за ненужни работи, а за държавата, за народа и войската никой не мислел. Българската войска станала толкова малка, че не могла да пази границите. Срещу България се явили много врагове – византийци, сърби, маджари и татари. Българските земи били разграбени.

Най-страшни били нападенията на татарите. Дълго време те кръстосвали надлъж и нашир българските земи: грабели, горили и пленявали. Малко останало дори и съвсем да го завладеят. Така България изгубила първото си място между своите съседи. Тя станала вече малка и слаба държава.

Предатели сред болярите. Големи виновници за слабостта на България били и нашите боляри. Някога те живеели сговорно, подчинявали се на царя си и проливали кръвта си за България. Сега мнозина от тях престанали да милеят за отечеството, а мислели само за себе си. Често се отмятали от царя си и помагали на българските врагове. Много от тях искали сами да станат царе или да си създадат своя държава. Така болярите разпокъсали и още повече отслабили малка България.

Отчаян и нехаен народ. Народът също се отчаял и отпуснал. Честите войни го изморили. Тежките данъци го разорили. Той намразил своята държава, намразил царя и болярите. Не се подчинявал на законите. Когато имало война, малцина отивали да бранят отечеството си. Явили се много разбойници, които грабели и убивали. **Българите пак забравили колко лошо нещо е чуждото иго**. И никой не подканял царя, болярите и народа да се стреснат и опомнят.

Разпокъсана държава. Така България слабеела, обеднявала, намалявала и вървяла към своя край. Българският **цар Иван Александър** още повече ускорил пропадането ѝ, защото разделил държавата между двамата си синове. **Видинското царство** дал на големия си син **Иван Срацимир**, а **Търновското царство** – на по-малкия си син **Иван Шишман**.

Боляринът **Добротица** пък още по-рано отцепил земите край Черно море и образувал **Добруджанско деспотство**. Тъй се създали **три български държави**.

В Македония местните българи създали свои малки държавички. Една от тях била на болярина Марко, известен като **Крали Марко.**

Момчил юнак, една от най-интересните личности на българското Средновековие, бил роден в Западните Родопи. Този смел човек с огромен ръст е бил на военна служба във Византия и Сърбия, но през 40-те години на XIV в. станал независим владетел на една „малка“ България в Родопите и Беломорска Тракия. Момчил бил съюзник на цар Иван Александър в борбата с турските нашественици, нахлуващи от Мала Азия. Загинал с меч в ръка и останал в народната памет като „Момчил юнак“.

Всички тези България обаче били малки, слаби и враждували помежду си.

Видинско царство – Видинската крепост в наши дни

Добруджанско деспотство – крепостта на нос Калиакра

LIVEWORKSHEETS

В средата на XIV в. земите на североизток били под властта на деспот Добротица – могъщ местен владетел, който признавал върховенството на царете в Търново. По-късно по неговото име областта била наречена Добруджа. Калиакра била една от най-здравите крепости на добруджанските българи, а за известно време и тяхна столица. Днес средновековната твърдина на нос Калиакра е едно от най-привлекателните места за любителите на историята и на красивата ни природа.

КАК ПАДНАЛА БЪЛГАРИЯ ПОД ТУРСКО РОБСТВО

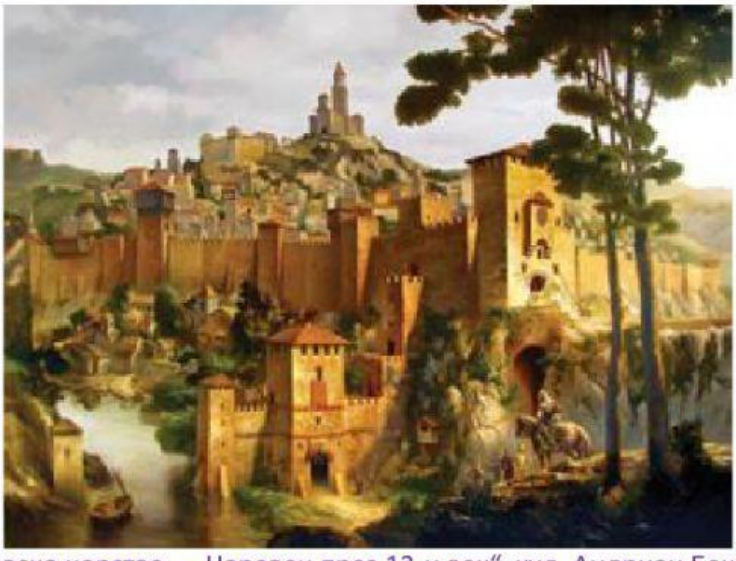
Един нов и опасен враг. Когато България отслабнала и се разделила, срещу нея се явил един нов неприятел – **турците**. Турците дошли от източните страни. Те били млад и храбър народ. Тяхната мюсюлманска вяра ги учела да бъдат смели и да не се боят от смърт. Турците живеели сговорно помежду си, обичали и слушали своя владетел. Него те наричали **султан**. Държавата им, наричана Османска империя, била добре организирана. Най-добра организация имала войската им. Никоя християнска държава от онова време нямала такава силна войска.

ЗАВЛАДЯВАНЕ НА БЪЛГАРИЯ

Най-напред турците дошли на Балканския полуостров като съюзници на византийците. Тогава те видели, че България, Сърбия и Византия са много слаби държави и намислили да ги завладеят. В 1352 г. те неочаквано се появили на Балканския полуостров, без да ги е канил някой. Нападенията им били тъй буйни, че трудно можели да бъдат спрени. На няколко пъти българите излизали с оръжие срещу турците и упорито се борили, за да запазят земята си, но нямали успех. В тия войни загинали двама български князе, синове на цар Иван Александър.

За да спре нападенията на турците, търновският **цар Иван Шишман (1371 – 1395)** им се подчинил доброволно и дал сестра си Кера-Тамара за жена на султан Мурад. Но и след това турците пак нападали и грабели България. Много български земи били завладени от тях.

Османският султан Мурад I се превърнал в най-силния господар на Балканите и в Мала Азия. Иван Шишман строял крепости и събирал войски, но силите били неравни. Царят продължил съпротивата – тя е отразена както от летописците, така и в песни и предания. Най-тежкият удар било **завладяването на Търново през 1393 г.** Най-напред турците нахлули в Търновското царство и обсадили Търново. Цар Иван Шишман не бил в столицата си. При все това търновчани решили да се бранят. Насърчавал ги българският **патриарх Евтимий**. Три месеца юнашки се държали българите и очаквали помощ от другите християни. Но помощ отникъде не се явила и Търново било превзето през **1393** г. Турците не знаели милост: грабели, опожарявали и убивали до насита. Градските крепости били съборени, дворците – изгорени, а църквите били обърнати в джамии, бани и обори. Тъй паднало Търновското царство.

Търновско царство – „Царевец през 12-и век“, худ. Андриан Бекяров

Гербът на България според един арабски пътешественик от времето на цар Иван Шишман

LIVEWORKSHEETS

Иван Шишман се укрепил в Никопол, но бил заловен с измама от султан Баязид и убит през 1395 г.

През **1396 г.**, било превзето и Видинското царство. Превзета била и Добруджа. **Така цяла България паднала под турска власт.**

През 1396 г. при Никопол османците разбили кръстоносците на унгарския крал Сигизмунд, който опитал да пресече настъплението им на Балканите. Иван Срацимир бил хвърлен в затвора. Византия търсела помощ от Запада, но оцеляла заради победата на татарския вожд Тамерлан над султан Баязид през 1402 г.

Константин, синът на Иван Срацимир, заедно с братовчед си, Иван-Шишмановия син Фружин, продължил борбата. Въпреки смелостта на двамата водачи България била завладяна напълно.

Когато турците завзели и българите в Македония, сърбите се уплашили. Сръбският княз Лазар събрал голяма войска от сърби, българи, гърци и други християни. Християнската и турската войска се срещнали при **Косово поле**. Завързал се лют бой на живот и смърт. И двете страни се борили храбро, но най-сетне християнската войска била смазана. Косовската битка решила съдбата на балканските народи.

Чаканата от балканските християни помощ не идвала. Единствено полско-унгарският крал Владислав Варненчик и воеводата Янош Хуняди потеглили против османците, но били разбити при Варна през 1444 г. Скоро след това Константинопол бил превзет от султан Мехмед II, под османска власт паднали Западните Балкани.

Българската държава загинала. Нашият народ изгубил свободата си. Цели пет века трябвало да робува той на чужд господар и да влачи тежкия турски ярем. Малко по-късно изгубили свободата си и другите балкански народи: сърби, гърци, албанци и румънци.

Дори и в епохата на османските завоевания, българската държава полагала грижи за културата. Търновската книжовна школа претърпяла своя разцвет. Патриарх на българите бил Евтимий, който вдъхновявал прадедите ни със своите творби, вдъхвал им вяра в спасението на българския народ. Векове наред съчиненията му били преписвани от книжовниците в целия православен славянски свят.

Св. патриарх Евтимий бил от знатен род, но отрано приел монашеството и станал ученик на знаменития св. Теодосий Търновски.

Получил отлично образование и пребивавал години в манастирите на Света гора. През 1375 г. бил избран за български патриарх.

През 1393 г. Евтимий бил духовната опора на защитниците на Търново, а скоро след падането на столицата завоевателите го изпратили на заточение. Евтимий бил талантлив писател и реформатор на книжовния език, а славата му се носела далече извън пределите на България „...чак до Северния океан...".

Или, както пише един съвременник „по-добре беше слънцето да угасне, отколкото да замлъкне Евтимиевият език...".

LIVEWORKSHEETS